

– кухня – національна українська: деруни (картопляна страва) зі сметаною; сало з часником, січеники, крученики (м'ясні страви), холодець, вареники тощо; французька: *roti de veau* (страва з телятини), *waterzoï* (філе з риби або птиці у сметанному соусі), *moules* (мідії), *lapin* (кролик) тощо;

– сувеніри – кондитерська продукція фабрики «Конті» та «Харківська бісквітна фабрика», різні українські сувеніри (у Харкові); сири *Mimolette* та *Epoisses*, а також різні вина (у Ліллі).

Висновки з даного дослідження. Отже, ми визначили, що особливостями самостійної роботи з підготовки екскурсій майбутніми менеджерами туристичної галузі у процесі вивчення французької мови є спрямованість студентів на організацію двох етапів екскурсійної роботи – підготовку, що визначається зв'язками з суб'єктами, які будуть брати участь у екскурсійній програмі, та проведення екскурсії, що вимагає ретельного добору інформації, цікавої для цільової аудиторії.

Перспективи подальших розвідок. Контекстність викладання іноземної мови (у цьому випадку – французької) сприяє підвищенню інтересу до її вивчення з боку студентів, а також зацікавленості історією як різного міста, так і міста-побратима з точки зору економічної ефективності зв'язків між ними.

Список використаних джерел

1. Организация туризма : учебное пособие / [Дурович А. П., Кабушкин Н. И., Сергеева Т. М. и др.]. – Минск: Новое знание, 2003. – 632 с.
2. Жукова М. А. Менеджмент в туристском бизнесе / Жукова М. А. – М.: КНОРУС, 2006. – 192 с.
3. Ильина Е. Н. Туроперейтинг: организация деятельности / Ильина Е. Н. // Финансы и статистика. – М., 2003.

УДК: 378.013.41

I.V. Волобуєва

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті проаналізовано різні трактування поняття «індивідуалізація навчання», розкрито сутність індивідуалізації навчання, конкретизовано розуміння індивідуалізації навчання у вищій школі, а також висвітлено особливості тлумачення індивідуалізації навчання для учнів шкіл та для студентів вищих навчальних закладів.

Ключові слова: індивідуалізація навчання, педагогічний процес, індивідуальні особливості.

Volobueva I. Individualization of education as psychological and pedagogical problem of modern higher school.

Annotation. The article examines different interpretations of the concept of individualization of education, discloses the essence of individualization of education, and specifies the sense of individualization of education in higher school, it also highlights the specific features of an interpretation of individualization of education for high school and higher institution students.

Key words: individualization of education, pedagogical process, individual peculiarities.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних умовах перед вищою школою постають принципово нові проблеми, пов'язані із забезпеченням усебічного розвитку особистості студента, розкриттям його творчого внутрішнього потенціалу та здібностей, професійного зростання. Одним із дієвих шляхів вирішення цих завдань є реалізація індивідуалізації навчання студентів.

Сьогодні, коли виші працюють відповідно до Болонського процесу, індивідуалізація навчання набуває особливої актуальності та має велике значення в побудові індивідуальної навчальної траєкторії для студента. Тому індивідуалізація навчання є важливою науково-методичною проблемою сьогодення й потребує свого поглибленого вивчення в контексті сучасних вимог до підготовки фахівців у вищій школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як свідчить аналіз наукової літератури, окремі аспекти індивідуалізації навчання знайшли своє широке висвітлення в сучасних наукових розвідках. Зокрема українськими дослідниками з означеної проблеми опрацьовано такі питання, як особливості здійснення індивідуалізації навчання у вишах (В. Володько, С. Гончаренко, Б. Дьяченко, Н. Завізна, І. Унт та інші); реалізація індивідуального підходу в організації самостійної роботи студентів (І. Шайдур, І. Шимко та інші); визначення умов організації індивідуалізації навчання (Т. Годованюк, А. Кірсанов, Ж. Ковалів, С. Овчаров та інші); формування індивідуального алгоритму навчання (Ж. Богдан, В. Колдаєв, П. Носов, А. Хуторський та інші).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас слід зауважити, що в педагогічній науці має місце певна неоднозначність розуміння індивідуалізації навчання. Унаслідок цього постає потреба подальшого вивчення цієї проблеми.

Формулювання цілей статті. Мета статті – на основі наявних визначень уточнити суть поняття «індивідуалізація навчання» та конкретизувати його у випадку, коли йдеться про навчально-виховний процес у вищій школі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слід зазначити, що з проблеми індивідуалізації навчання накопичено достатньо багатий теоретичний та емпіричний матеріал. Аналіз наукових джерел свідчить, що нині відсутнє єдине розуміння поняття індивідуалізації навчання. Дослідники розмірковують про одне й те ж, але проблему індивідуалізації навчання розглядають з різних боків. Спочатку цю проблему почали вивчати щодо навчального процесу, який відбувається в школі, а пізніше – й у межах вищої школи.

Так, у психологічному словнику-довіднику поняття індивідуалізації сконцентровано навколо розуміння відмінності, несхожості людей між собою [9, с. 82]. Як зауважує В. Крутецький, індивідуалізацією навчання є максимальне наближення процесу навчання до оптимальної моделі, коли кожен учень працює у звичному для нього темпі й манері. Це відповідає його загальній підготовці, природним здібностям, пам'яті, характеру [7].

Визначення індивідуалізації навчання тлумачиться в педагогічній енциклопедії як «планування та здійснення навчання відповідно до індивідуальних особливостей». Під особливостями потрібно розуміти своєрідність відчуттів, пам'яті, уяви, мислення, інтересів, нахилів, здібностей, темпераменту, характеру. Індивідуальне навчання базується на знанні особистості та умов життя кожного учня. Індивідуальне навчання передбачає пристосування форм і методів впливу до індивідуальних особливостей для забезпечення розвитку більш високого рівня особистості. Також індивідуалізація спрямована на сприятливі можливості для розвитку пізнавальних сил, нахилів і обдарувань [5, с. 332].

А. Кірсанов розглядає індивідуалізацію навчання як цілісну систему індивідуалізації навчальної діяльності на рівні потенційних можливостей з урахуванням мети навчання. Ця система складається з індивідуалізованих засобів і прийомів взаємодій вчителя й учня, що притаманна всім етапам навчальної діяльності. Реалізація цього принципу базується на всебічному знанні індивідуальних особливостей школярів (емоційного, мотиваційного та інтелектуального боків особистості). Потрібно враховувати реальні пізнавальні можливості всієї групи та окремих учнів на рівні їх навчальних здібностей [6, с. 121].

Індивідуалізацію навчання через врахування індивідуальних особливостей та використання різних форм і методів навчання розглядає І. Унт. У процесі навчання треба брати до уваги індивідуальні здібності особистості в усіх формах і методах незалежно від того, які здібності та якою мірою враховуються. У практичному використанні поняття «індивідуалізація навчання» І. Унт пропонує не абсолютну, а відносну індивідуалізацію. У реальному житті індивідуалізація відносна з таких підстав: до уваги треба брати індивідуальні здібності групи учнів із подібними особливостями, а не окремої особистості; враховуються ті особливості, які важливі з погляду навчання; відбувається облік якостей або стану школяра; індивідуалізація виявляється епізодично. Під час індивідуалізації навчання слід враховувати і такі особливості школяра: загальні розумові здібності; навчальні вміння; навченість, що складається з умінь і навичок – як програмних, так і позапрограмних; пізнавальна зацікавленість [11, с.6-8, 31].

Для нашого дослідження цінним є ідеї В. Онищука про врахування загальних особливостей особистості. У педагогічній практиці існує спрямованість на реалізацію

індивідуалізації навчання на різних етапах: брати до уваги загальні особливості навчання й розвитку; диференційований та індивідуальний підходи. Учителю слід вивчити індивідуальні особливості кожного, умови, в яких той існує, та враховувати їх в організації навчально-виховного процесу. Оптимальна організація творчої праці сприяє розкриттю індивідуальних особливостей. Диференціація навчання передбачає приділяти достатньо уваги тим, кому вона потрібна, у кого темп і рівень навчання відрізняється від більшості. З метою диференційованого підходу вчитель може використовувати індивідуальні завдання різних рівнів – від репродуктивного до творчого [2, с. 52-53].

Застосування індивідуалізації навчання в школі має свої особливості. Питання врахування індивідуальних особистостей кожного учня є традиційним для педагогічної науки. На практиці, у більшості випадків, процес навчання зорієнтований на середнього учня, що не відповідає реальним можливостям кожного. Тому не кожен учень може реалізувати свої потенційні можливості. Індивідуалізація навчання спрямована на усунення розбіжності між рівнем навчальної діяльності та природними можливостями кожного учня. Індивідуальне навчання передбачає диференціацію навчального матеріалу, розробку системи завдань різного рівня складності таким чином, щоб завдання відповідали рівню можливостей кожного учня. Індивідуальне навчання спрямоване на досягнення учнем більш високих рівнів навчальної діяльності, що відповідає розвитку творчих здібностей школяра.

Індивідуальне навчання вчитель може використовувати на різних етапах засвоєння знань. На етапі засвоєння нового навчального матеріалу педагог визначає, які знання з конкретного предмета чи інших предметів варто повторити. Також аналізуються письмові та усні відповіді учнів, їх спроможність до засвоєння цієї теми. Завдання можуть бути роздроблені на невеликі етапи, які логічно між собою з'єднані. При цьому наступний етап стає доступним, якщо виконано попередній. Після виконання загального завдання учні можуть виконувати те завдання, яке їм дозволяє виявити самостійність та активність. Під час закріплення нових знань учитель пропонує завдання, які розроблені від простого до складного. Учень спочатку включається в роботу відповідно до своїх можливостей, а потім поступово переходить до засвоєння більш складного матеріалу, який спрямовано на розвиток творчих здібностей. При використанні індивідуального навчання слід застосовувати тематичне перспективне планування. Різний добір завдань та відмінний темп засвоєння навчального матеріалу призводить до того, що на час завершення вивчення теми педагог повинен забезпечити опанування знань, навичок і вмінь всіма учнями. Для цього вчитель на початку вивчення теми повинен чітко усвідомлювати шляхи досягнення підсумкового результату.

У педагогічній енциклопедії індивідуалізація навчання у вищих навчальних закладах трактується як організація навчально-виховного процесу, в якому вибір способів і прийомів навчання враховує індивідуальні риси студентів, рівень розвитку здібностей. У процесі індивідуалізації навчання виникає потреба до спостереження за студентами з боку викладачів. У кожного зі студентів різний рівень підготовки та розвитку здібностей до навчання, але всі вони повинні оволодіти новими знаннями, вміннями та навичками. Індивідуалізація навчання сприяє розвитку здібностей, ураховує їх схильності та інтереси, різне ставлення до навчання, а також до окремих предметів. Основною метою індивідуалізації навчання є не допустити появи прогалів у знаннях і забезпечити ефективну роботу всіх студентів [8, с. 69].

В. Володько та С. Гончаренко бачать індивідуалізацію навчання через розвиток індивідуальних можливостей та формування індивідуальної особистості. Вони тлумачать цей термін як організацію системи взаємодії між учасниками навчання, де використовуються індивідуальні особливості і визначаються перспективи розвитку та вдосконалення особистісної структури, знаходяться засоби для формування індивідуального стилю діяльності майбутнього спеціаліста. Індивідуалізацію навчання трактують як систему стосунків між викладачем і студентами. ВНЗ і викладач створюють умови для розвитку особистості студента.

На студента накладаються певні вимоги щодо вміння самостійно знаходити потрібну навчальну інформацію, експериментувати, висловлювати гіпотезу, перевіряти її, уміти знаходити оптимальне рішення. Індивідуалізація навчання постійно перебуває в динамічному стані. «Дидактична система індивідуалізації навчання складається з таких елементів: закономірність самостійного (індивідуального) навчання; мета навчання; зміст навчання;

принцип (нормативне забезпечення) індивідуального навчання; діяльність студента; діяльність викладача; форми, методи, прийоми та засоби індивідуального навчання; критерії та показники оцінки діяльності студента і викладача; дидактичне середовище» [4, с. 96].

У працях Т. Годованюк індивідуалізоване навчання визначається як наближення навчального процесу до індивідуальної моделі студента. Процес навчання супроводжується вибором засобів, методів, темпу вчення, що враховує індивідуальні особливості студента. За допомогою індивідуалізації навчання у студента є можливість обміркувати навчальні переваги, які дають розвиток самосвідомості й відповідальності [1].

На думку Т. Васильєвої, індивідуалізація навчання у вищих навчальних закладах – це систематичний педагогічний процес, спрямований на здобуття студентами глибоких знань, професійних умінь і навичок, на розвиток творчої особистості. Педагогічний процес відбувається з урахуванням індивідуальних особливостей кожного студента та рівня його підготовки. Дослідниця пропонує після анкетування студентів приступати до реалізації індивідуалізації процесу навчання за такими напрямками:

- 1) за змістом;
- 2) за способом здійснення;
- 3) за темпом виконання завдання [3, с. 19].

Висновки з даного дослідження. Узагальнюючи викладений матеріал можна зробити висновок, що індивідуалізація навчання передусім передбачає:

- спрямованість на розвиток творчої особистості;
- забезпеченість засвоєння знань за допомогою таких форм і методів навчання, що враховують індивідуальні особливості особистості;
- створення викладачем індивідуальної навчальної траєкторії для кожного студента;
- важливість суб'єкт-суб'єктної взаємодії між викладачем, студентом і засобами навчання.

На основі проведеного аналізу наукової психолого-педагогічної літератури можна стверджувати, що поняття індивідуалізації навчання для вищої школи доцільно розкрити як навчальний процес, який відбувається з урахуванням індивідуальних здібностей студента, відповідає рівню навчальної підготовки, природним можливостям кожного та надає ефективний кінцевий результат. Оскільки навчання – двосторонній процес, то з боку викладача індивідуалізація навчання потребує вивчення індивідуальних особливостей, духовного світу; сприяє розвитку пізнавальних здібностей студента, враховуючи його інтереси та нахили.

Перспективи подальших розвідок. Подальші дослідження означеної проблеми можуть здійснюватися в таких аспектах, як:

- педагогічні умови;
- підготовка викладача до здійснення індивідуалізації навчання;
- розробка загальнопедагогічного та методичного забезпечення індивідуалізації навчання студентів у вищих навчальних закладах.

Список використаних джерел

1. Годованюк Т. Л. Деякі термінологічні тлумачення індивідуальної форми навчання через її «похідні» / Т. Л. Годованюк // Педагогіка і психологія. – 2008. – № 3–4. – С. 127–131.
2. Дидактика современной школы : пособие для учителей / [Б. С. Кобзарь, Г. Ф. Кумарина, Ю. А. Кусый и др.]; под ред. В. А. Онищука. – К. : Рад. шк., 1987. – 351 с.
3. Васильєва Т. В. Індивідуалізація навчання математики в педвузі / Т. В. Васильєва // Радянська школа. – 1984. – № 2. – С. 19–26.
4. Володько В. М. Індивідуалізація навчання студентів / В. М. Володько, М. М. Солдатенко // Педагогіка і психологія. – 1994. – № 3. – С. 91–99.
5. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремінь. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Кирсанов А. О. Индивидуализация учебной деятельности как педагогическая проблема / А. О. Кирсанов. – Казань : Изд-во Казанского университета, 1982. – 224 с.
7. Крутецкий В. А. Психология : учебник / В. А. Крутецкий. – М. : Просвещение, 1980. – 352 с.
8. Олексенко В. М. Енциклопедичний словник з дистанційного навчання / В. М. Олексенко. – Х., 2004. – 164 с.
9. Словарь-справочник по социальной психологии / В. Крисько. – СПб. : Питер, 2003. – 416 с.
10. Форми навчання в школі : кн. для вчителя / Ю. І. Мальований, В. Є. Римаренко, Л. П. Вороніна та інші; за ред. Ю. І. Мальованого. – К. : Освіта, 1992. – 160 с.
11. Унт И. Э. Индивидуализация и дифференциация обучения / И. Э. Унт. – М. : Педагогика, 1990. – 192 с.